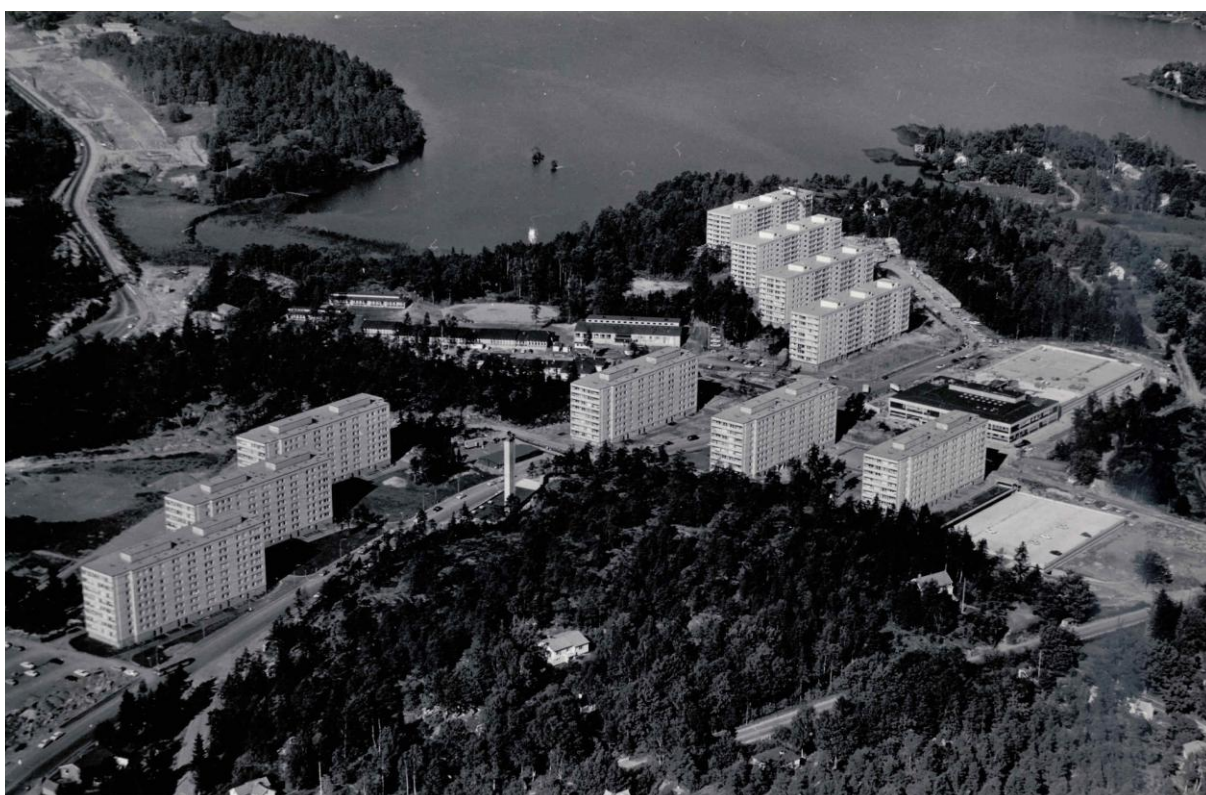

Antikvarisk konsekvensbeskrivning

avseende planläggning

av Ältas centrala delar för bostäder m m

Nacka planenhet 2010-05-18/antikvarie Johan Aspfors

Inledning

Bakgrund

Syftet med denna antikvariska konsekvensbeskrivning är att utifrån ett kulturmiljövårdande perspektiv behandla för- och nackdelar med föreslagna utbyggnad av Ältas centrala delar. Planläggningen syftar till att möjliggöra för nya bostäder och utveckling av Älta centrum med kringliggande offentliga rum.

Denna utredning inriktar sig på vilka konsekvenser fastighetsägarens föreslagna 1 100 bostäder innebär för utpekade kulturvärden. Kommunens nya kulturmiljöprogram pekar ut Ältas tio skivhus från 1960-talet som en kulturmiljö av lokalt intresse, ett av kommunens mest representativa avtryck från de s k rekordåren. Kulturmiljöprogrammet planeras antas under hösten 2010.

Kommunen är skyldig i sin samhällsplanering att tillgodose kulturmiljövårdens intressen när sådana finns uttalade. Detta samhällsintresse syftar till att lyfta fram och värna de historiska uttryck och samband som finns i vår fysiska miljö. Kulturmiljön ska även ha plats för årsringar från vår tid, men förändringar ska göras med omsorg och med respekt för den historiska avläsbarheten.

Översiktsplanen från 2002 framställer kommunens kulturmiljövårdsarbete på följande sätt:

- Planeringen ska främja att landskapets struktur bevaras och att kulturmiljöerna skyddas. Förändringar av den fysiska miljön ska förstärka dess identitet och särprägel. Landskapsbilden ska alltid beaktas vid förändringar och ingå som en bedömningsgrund i miljökonsekvensanalyserna.
- Samhällsplaneringen ska präglas av en helhetssyn där de kulturella resurserna och de estetiska aspekterna beaktas. Planeringen ska främja att landskapets struktur bevaras och att kulturmiljöerna skyddas.

Uttalade kulturhistoriska intressen

Ur kulturhistorisk synvinkel har skivhusen i Älta uppmärksamats flera gånger. Rekordårsforskaren Lisbeth Söderqvist har t ex beskrivit dem i artikeln "Dags för K-märkning! – 1960-talet och miljonprogrammet i Nacka", Nackaboken 2000. Så här skriver hon: "Stensö i Älta ansluter till de stadsbyggnadsideal som lanserades under 1920- och 30-talen där krav om höga exploateringar löstes genom att husen gjordes höga och ställdes glest i parkliknande områden. På så sätt erhöles ljusa och sunda bostäder ... Skivhusen byggdes inte sällan i grupp, som i Älta, och inte sällan byggdes hela områden med skivhus som enda hustyp. Det blev vanligt med storskaliga områden där tio-femton likadana skivhus placerades ut i antingen parallella rader, eller i grupper om tre och tre så att ett gårdsrum bildades med en öppning mot söder" (sid 12). Karaktärsdragen som Lisbeth redogör för är lätt igenkännbara i Stensöområdet skivhusbebyggelse.

Nedan följer utdrag ur kulturmiljöprogram 2010 avseende Stensö/Älta:

Stensö

Flerbostadsområde med höga skivhus, uppfört 1964-67 efter ritningar av Fritz Jaenecke och Sten Samuelsson. Stensö var det största bostadsprojektet i Nacka under den första delen av 60-talet. Från början var tanken att tunnelbanan skulle förlängas och att Älta skulle få en egen station. Därav den storskaliga utbyggnaden. Planerna kom dock aldrig att genomföras men projektet genomfördes ändå. Området består av tio skivhus med åtta våningsplan och omfattar totalt ca 800 lägenheter. De sex första husen uppfördes av det kommunala bolaget Nacka Bostäder, resterande fyra uppfördes av HSB. Karakteristiskt för perioden är den konsekvent genomförda trafiksepareringen, den öppna planstrukturen, de mellanliggande grönytorna, den höga skalan och de tidstypiska skivhusen. I närheten till området ligger en skola, uppförd efter ritningar av Tore Axén.

Förhållningsätt

Den öppna planstrukturen bevaras

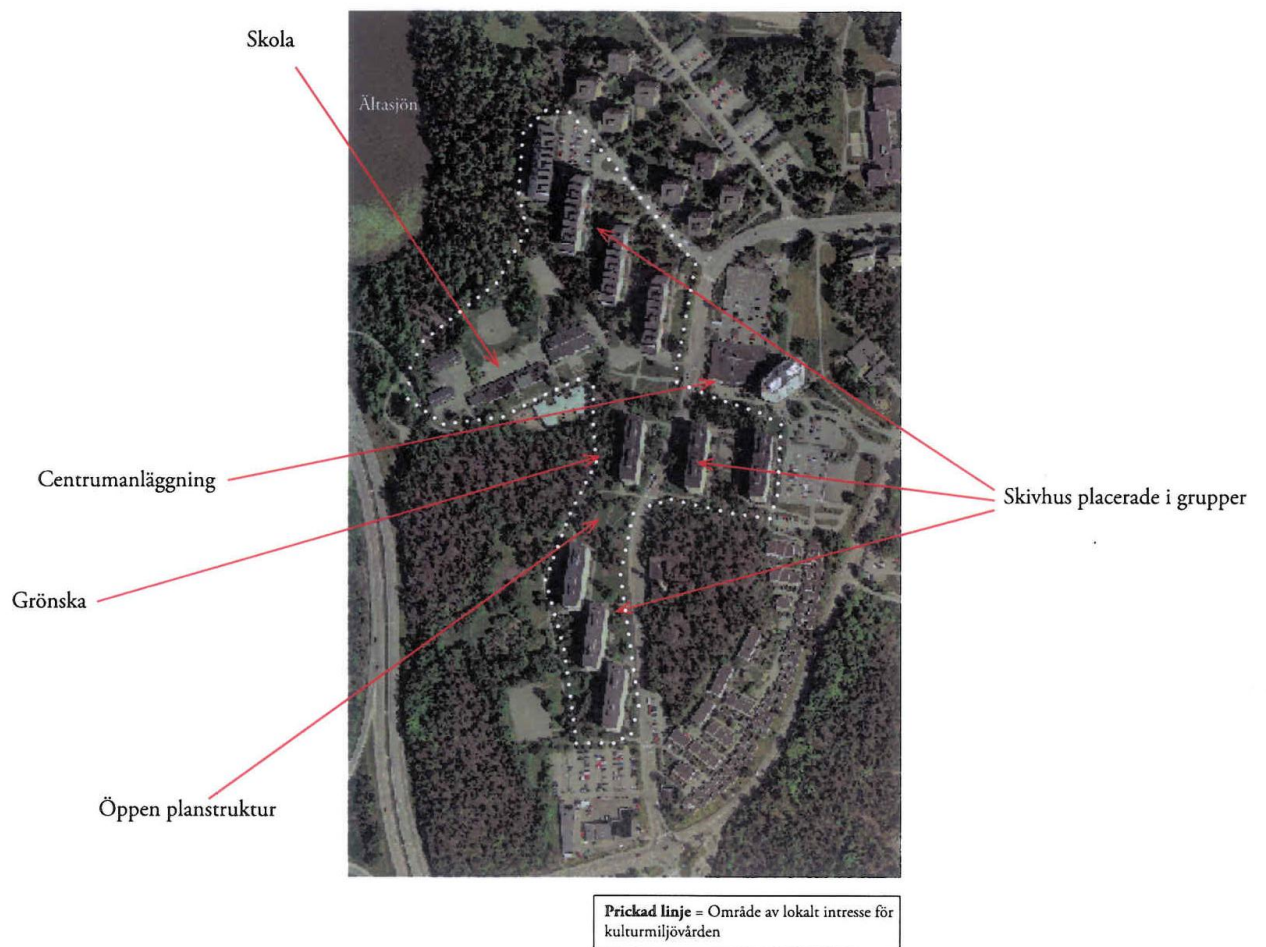
Grundstrukturen med fristående skivhus placerade i mindre grupper med mellanliggande grönytor bibehålls. Eventuella komplementbyggnader inordnas till denna struktur. Volym och utförande anpassas till bostadsbebyggelsens karaktär. Ett bibehållande av obebyggd mark mellan husen eftersträvas.

Byggnadernas enhetliga arkitektur och tidstypiska drag respekteras

Ändringar utförs varsamt och anpassas till befintlig byggnads karaktärsdrag. Tidstypisk utformning av grundmurar, fasader, tak, fönster, balkonger och entrépartier bibehålls. Inglasning av balkonger ges en stram och enkel utformning med smäckra infattningar. Eventuella tillägg samordnas och ges en enhetlig utformning.

Detalj av balkongparti

Områdesavgränsning enligt kulturmiljöprogram 2010, samrådsversion

Sydgavel med sammanhängande balkonger

Utbyggnadsförslag från 2009 som redovisar 1 100 bostäder istället för planprogrammets 500. Skivhusen avtecknar sig som tre husgrupper i områdets mitt (se även omslagsbild från 1968).

Konsekvenser

Konsekvenser nollalternativ

Ingen förändring jämfört med dagsläget. Skivhusens framträdande roll i landskapet kvarstår och kringliggande grönområden behålls orörda. Eventuella regleringar av kulturvärden i miljön kommer dock inte till stånd.

Konsekvenser utbyggnadsalternativ

Av allmän betydelse för områdets karaktär vid en förtätning är att 1960-talets stadsplaneideal, med stora huskroppar som utropstecken i landskapet, inte längre blir lika tydligt. De nya husens höjder samt placering får därmed stor betydelse för att detta karaktärsdrag fortfarande ska vara avläsbart.

Den luftiga bebyggelsebilden med park och naturmark mellan husgrupperna får av förslaget störst påverkan av den huskropp som föreslås mellan den södra och mellersta skivhusgruppen (etapp 1). Här är det parkliknande mark och en för stadsplanen karaktäristisk öppenhet mot söder som skadas.

Tillägget kan inte sägas följa rekommendationerna för områdets utveckling i kulturmiljöprogrammets förhållningssätt (se ovan). En liknande komplettering anges närmare centrum, men berör inte lika värdefull parkmark som den södra luckan och kan därför bedömas som acceptabel.

Föreslagen bebyggelse på panncentralens plats är godtagbar ur en kulturmiljövårdande synvinkel, då den inte påverkar luftigheten mellan huskropparna, platsen ligger också på andra sidan Oxelvägen utanför kulturmiljön. En karaktärsfull byggnad försvinner dock, om än inte utpekad som värdefull.

Etapp 5:s exploatering väster om södra skivhusgruppen ligger utanför den utpekade kulturmiljön, och kan accepteras om parkmark lämnas kvar mellan nytillägget och den befintliga husgruppen. De nya husen bör bilda en egen grupp och underordna sig höjdmässigt befintlig bebyggelse. Formspråket kan med fördel vara nutida för att skapa en tydlig årsring i området. Av betydelse för förståelsen av områdets bebyggelseutveckling är att skivhusen får varsamhetsbestämmelser i planen så att den tydliga 1960-talskaraktären kan bestå.

Övriga delar av föreslagen exploatering, kring centrum och i norr, har liten påverkan på kulturmiljön.

Inga kända fornlämningar påverkas av utbyggnadsalternativet.

Pilmarkering: för kulturmiljön sårbart område som föreslås förtätas

Parkmark mellan den södra och mellersta husgruppen, föreslagen plats för förtätning

Parkmarken med gångvägar och skivhusens sydfasader

Detalj av parkmarken mellan södra och mellersta skivhusgruppen där anordnad lekplats och naturmark möts

